

Nu'ä rä nthokä hña ja yä Xäntho

RÄ HÑA RÄ HNINI

Ndomingo, 22 pa rä zäna febrero ge 2020. \$15.00

YÄ M'UI

HMUNTS'Ä HNINI

NU'Ä RÄ NKUHI MA HNINI

Ma de ja dähni bi ny-manho rä n'to'tä tñhu nuwa ja ma dähni'hy nu'my mi gäxhna rä hyätopa.

NTAKÄ 'YÄNTH'

Bi peti yä ts'y'tabi 'neya madi padda hyandi' ne dä nu tengü pa nubü Kua'tä hnini Chignawapa.

DÄXEKÄHA!

Nuwa ja ma dähgi'hy, pongä 'nato millo yä jä'i nge ña hña hyoya
Nuwa M'ondg ja 364 yä hña nge 'naigü rä ts'edi ko ñamfo.

22 PA RÄ ZÄNA FEBRERO GE 2020 NDE'MA GE ZARAGOZA ROSÍO SANTO TREJO

Nuwa ja ma dähgi'hy, pongä 'nato millo yä jä'i nge yä hña hyoya. Di ge ga'tho yä hämfëni di ün'ä Dän'egü Dähgi' Mede Hagi Jä'i (Ñegü) nu'my jeya 2010, nu'y yä munts'ä hnini ge ma 'na xä ngü yä hña hyoya gehya: Oajaka, Chiapa, Nde'ma, Pon'tämajuäni, Yukatä 'ne'ä Gerrera. Ko ge'ä man'ä ñaali, nu'y yä munts'ä hña ge xa ngü yä jä'i yä ge'u ndes-

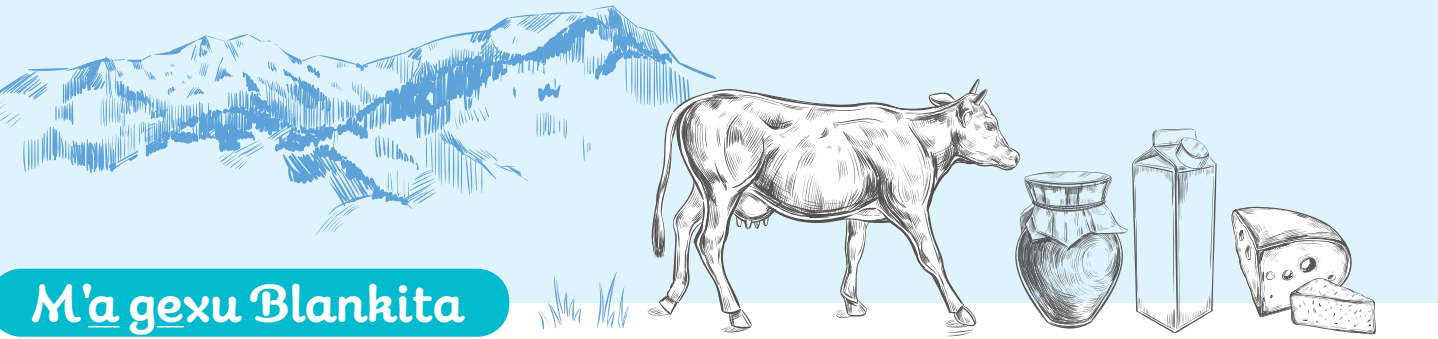
m'uihy 'ne ge'yä yä meti ma däxekähgi-hy. Tsedi ni 'yehë gä mfaxu pa gä bëm-bähü jä'i, 'ne dä 'yëkë'äxi dä gaspän'teni yä m'ui 'ne yä hña däxekähgi.

'Nepuya, nu'ä rä ndä ja Dänegü Munts'ä hnini pa ge'ä Nxgdi geyä Däk'ëi (Ñeä), m'atha Roberto Albarado Naba bi ma: Ko ge'yä yä 'mefi nxgdi, primaria'ne sekundaria nge nhäki nuwa ja ma 'mefi nxgdihy, nu'ä ñeä hä wenda 107 hña hyoya. Gä jats'edihy gä ñakju nuna nxgdi pa dä hyüts'i 'ne nu'y ma 'mefihy dä zgn'i ja mi 'na yä 'tuhnini. Ko gehna xä thogi, di' 'ne gä ma nge nu'ä rä Pa ga'tho Nzan'tähgi nge nu'ä rä Mudi Hña bi üna njuäni nu'ä unesco nu'my zäna nobiembre jeya 1999, pa xtä 'tüdi 'ne xtä hñaki 'nam'nan'yodä yä hña ga'tho rä Nzan'ti nximhagi; ma xi nu'my 1984 nu'ä ñeä bi mudi bi ün'ä nxgdi ga'tho yä hnini nge yä hña hyoya, nuya g'te ko ge'ä N'tüdi Nxgdi pa rä Te 'ne rä 'Mefi (MEVYT) Jä'i Yonhña.

GA'THO Ä GI PÄDI				
'MENI HÑA GI PÄDI	Nuhü Xäntho 'ne nhäamfo		'MEFI GI PE'Ä JA DÄNEGÜ	Microsoft Word
'MENI N'TOT Ä 'TEGI DÄNEGÜ GI NDEKI	'Tegi n'to'ti, nimenfänggiä			
'MEMA'NA NI 'MEFI GI NDEKI	Di nzomanho yä daj, 'ne di pëtsmanho nu'ä dengü pëts'ä meti			
'MEFI PEFI 'NE XI MPEFI				
'MENI 'YO'Ä	NI 'MEFI YA 'NE NZEGI	NI 'MEFI MA M'ETO	NI 'MEFI MA M'ETO	NI 'MEFI MA M'ETO
PA GE GÄ MPEFI	1 jeya	1 jeya	6 zäna	6 zäna
RÄ THÜHÜ DÄNEGÜ BÜ GÄ MPEFI	Mpa 'Tu Juana	M'a gexu Blankita	M'atsë Ngü Ntëni	M'a nts'ihme Rä hogä tñhu'ä Lupe
RÄ THÜHÜ BÜ GÄ MPEFI	Agustín Melgar 36, Made Hñini, Zi 'Momu, Nde'ma. Mede Xekä Hagi 73170.	Benito Juárez, 295, Made Hñini, Zi 'Momu, Nde'ma. Mede Xekä Hagi 73170.	Nijete, 59, Ntaxehe, Zi 'Momu, Nde'ma. Mede Xekä Hagi 73172.	Ntsui' 237, Emiliano Zapata, Zi 'Momu, Nde'ma. Mede Xekä Hagi 73177.
'MEDE YABU HÑA	(222) 4512860	(222) 2572654	(222) 2684025	(254) 25715742
'MEFI XKÄ 'YO'TE	Mëtsä meti	Mëfi ge n'tüdi	Mëfi ge n'tüdi	Da'tants'ihme
HANGÜ THÄHÄ	\$4,000.00	\$3,500.00	\$3,500.00	\$2,500.00
'MEÄ GI PONI	Di päse ga	Pa nthäki yä mëfi	Wapy ga'tho	Pa nthäki yä mëfi
'MEÄ RÄ THÜHÜ NI HMU	Xuxe Lope Pere	Chayo Kru Gonsale.	Jando Bäske Ramire.	Lupe Areyano Mateo
'MEÄ MI KOTÄ NI HMU	Di manda yä mëfi	Di manda yä mëfi	Me dänegü	Me dänegü
ZTSA GÄ ÄN'ME NGE NU'I?				
☒ HÄHÄ	HINA (MANWA)			
MPUNGÄ HÑA GETSE 'NA RÄ MATE HINGI HYÜXUA NI MENI 'NE'U NI HMU MA YA'MU)				
THÜHÜ	RÄ THÜHÜ BÜ GI 'MUJ	'MEDE YABU HÑA	RÄ 'MEFI	MA YA'MU GI MPÄHMI
Chayo Lui Beláske	Porfirio Díaz, 151, Made Hñini, Zi 'Momu, Nde'ma. Mede Xekä Hagi 73170.	(222) 2540168	Menegü	2 jeya
Ando Lope Gonsále	Ntsui' 130, Emiliano Zapata, Zi 'Momu, Nde'ma. Mede Xekä Hagi 73177.	(222) 5128634	Mëfi	3 jeya
Lude Göme Enrique	Dä ixi, 25, Munts'ä paxi, Zi 'Momu u, Nde'ma. Mede Xekä Hagi 73173.	(222) 7415582	Hokä tñhu	10 jeya

GA'THO HÄMFËNI		HÄMFËNI METI	
¿HAGI PÄHNA RÄ 'MEFI? ⌘ N'TÜDI ⌘ 'ME MA 'NA (HYÜTS'):		¿JA MA 'NA NI 'MEFI? ⌘ HINA ⌘ HÄHÄ (HYÜTS'):	_____ HANGÜ GI TÄÄ N'ASHNA \$
¿MU NI MENI GE DÍ MPEKUA JA RÄ DÄNEGÜ? ⌘ HINA ⌘ HÄHÄ (HYÜTS'):		¿NU'Ä NI NHYANDIWI DI PEFI? ⌘ HINA ⌘ HÄHÄ ¿HAPU?: Mëfi zehë	HANGÜ GI TÄÄ N'ASHNA \$ 6,000.00
¿HA PA MA JAMSÜT? ⌘ HINA ⌘ HÄHÄ (RÄ THÜHÜ Ä DÄNEGÜ):		¿JASE NI NGÜ? ⌘ HINA ⌘ HÄHÄ	HANGÜ DÍ MUI \$ 150,000.00
¿HA NTHÜTS'YI JA YÄ PETÄ 'MEFI? ⌘ HINA ⌘ HÄHÄ ¿NDAÄ?:		¿HAGI JÜTBU GI 'MUJ? ⌘ HINA ⌘ HÄHÄ	HANGÜ GI JÜTÄ N'ASHNA \$
¿HA JA RÄ MUI Ä NI TE? ⌘ HINA ⌘ HÄHÄ (RÄ THÜHÜ Ä DÄNEGÜ BU MA JAMSÜT):		¿HA JA NI 'TEGI? ⌘ HINA ⌘ HÄHÄ	RÄ THÜHÜ THÜSPI TENGÜÄ
¿HA TSA GI PONI? ⌘ HINA (NJA) ⌘ HÄHÄ ¿NDAÄ?:		¿HA JA NI NDÜPÄTE? ⌘ HINA ⌘ HÄHÄ ¿TEGOÄ?:	HANGÜ \$
¿HA DÄ ZÄ GI PAPU GI 'MUJ? ⌘ HINA (NJA) ⌘ HÄHÄ ¿NDAÄ?:		¿HANGÜ GI DÄ N'ASHNA NGÜ N'ASHNA? \$	
'ME NI PA DÄ ZÄ WA EHÉ GI MPEFI: 13 pa rä zäna nobiembre ge 2020.		¿HANGÜ HUXÄ GI HONI N'ASHNA NGÜ N'ASHNA? \$ 5,000.00	
TENGÜ BÜ HYANTÄ NU'Ä BI 'YO'TÄ N'TÄNNI			
NU'Ä DÄ HÜTS'I MA JUÄNI	NZABI NTS'ANI GÄ TÄHÄ \$	NU'Ä UNÄ N'TEDI	THÜHÜ, HMEPIA 'NE 'MENI PA
HMEPIA ÄÄ 'MEFI	<i>Lumaya</i>		

GA'THO Ä GI PÄDI				
'MENI HÑA GI PÄDI		'MEFI GI PE'Ä JA DÄNEGÜ		
'MENI N'TOT Ä 'TEGI DÄNEGÜ GI NDEKI				
'MEMA'NA NI 'MEFI GI NDEKI				
'MEFI PEFI 'NE XI MPEFI				
'MENI 'YO'Ä	NI 'MEFI YA 'NE NZEGI	NI 'MEFI MA M'ETO	NI 'MEFI MA M'ETO	NI 'MEFI MA M'ETO
PA GE GÄ MPEFI				
RÄ THÜHÜ DÄNEGÜ BÜ GÄ MPEFI				
RÄ THÜHÜ BÜ GÄ MPEFI				
'MEDE YABÜ HÑA				
'MEFI XKÄ 'YO'TE				
HANGÜ THÄHÄ				
'MEÄ GI PONI				
'MEÄ RÄ THÜHÜ NI HMU				
'MEÄ MI KO'TÄ NI HMU				
ZTSA GÄ ÄN'ME NGE NU'I?				
☐ HÄHÄ	HINA (MANWA)			
MPUNGÄ HÑA GETSE 'NA RÄ MATE HINGI HYÜXUA NI MENI 'NE'U NI HMU MA YA'MU)				
THÜHÜ	RÄ THÜHÜ BÜ GI 'MUJ	'MEDE YABÜ HÑA	RÄ 'MEFI	MA YA'MU GI MPÄHMI
GA'THO HÄMFËNI		HÄMFËNI METI		
¿HAGI PÄHNA RÄ 'MEFI? ☐ N'TÜDI ☐ ME MA 'NA (HYÜTS'):		¿JA MA 'NA NI 'MEFI? ☐ HINA ☐ HÄHÄ (HYÜTS'):		
¿MU NI MENI GE DÍ MPEKUA JA RÄ DÄNEGÜ? ☐ HINA ☐ HÄHÄ (HYÜTS'):		¿NU'Ä NI NHYANDIWI DI PEFI? ☐ HINA ☐ HÄHÄ ¿HAPU?:		
¿HA PA MA JAMSÜT? ☐ HINA ☐ HÄHÄ (RÄ THÜHÜ Ä DÄNEGÜ):		¿HANGÜ GI DÄ N'ASHNA NGÜ N'ASHNA? \$		
ME NI PA DÄ ZÄ WA EHÉ GI MPEFI:		¿HANGÜ HUXÄ GI HONI N'ASHNA NGÜ N'ASHNA? \$		
TENGÜ BÜ HYANTÄ NU'Ä BI 'YO'TÄ N'TANNI				
NU'Ä DÄ HÜTS'I MA JUÄNI		THÜHÜ, HMEPIA 'NE 'MENI PA		
HMEPIA ÄÄ 'MEFI				

M'a gexu Blankita

Tsukuä mpongähña 'mefi

Pa tego'ä:

Nu'ä o'ti **Jä'i Chayo Kru Gonsále**; ko ngehna di mangä di ne gä xi'i nge nu'ä **Jä'i Lu Maya Ramíre Cabrera** bi mpekua ja rä 'mefi di ge'my rä **01 pa rä zäna octubre ge 2018** 'ne bi nts'e'ä rä 15 pa rä zäna octubre ge 2019 tengü'mu **mëfi ge n'tüdi**. Nu'ä rä 'mefi mi o'te hontho mi han'ty yä dgi 'ne mi jumbi nu'y mi häts'í.

Ngün'tätho di ne gä xi'i ge di ge ga'tho yä pa nge nu'ä **Jä'i Lu Maya Ramíre Cabrera** bi mpekua nu'ä bi 'yü'ä 'na m'ui xä rho 'ne bi 'yë'tämüi rä 'mefi, nzäi bi 'yü'ä 'na n'tëk'ëi 'ne mi man'ä ma juäni, ma hojä'i 'ne mi kaxfëni ä rä 'mefi, ko nge'ä hingi' tsä gä o'tä 'me ni nk'ats'i pa gä mpongähña xä rho. 'To'tna tsukuä pa ge'ä rä wenda nge'my honi nubü Zi 'Momu, Nde'ma, rä16 rä pa nge rä zäna octubre jeya 2020.

Gehnange:

P. Kru Gonsále

JÄ'I CHAYO KRU GONSÁLE
RÄ METI Ä MPA
(244) 234 45 99

m'agexublankita@gmail.com

a) Yä ntë'ti nu'ä ni 'yehë dä 'totpä'ä ngümeni

Ni 'yehë dä fädi nda'u yä ntë'ti 'na ngümeni. 'Nangü'na 'to'te ge ma hyets'i, thembädä'ä rä n'tu'ti pa dä 'to'tä rä 'mefi.

1. **Ots'i:** Ge'ä rä oki ge 'totbu hagi 'ne nu'ä rä nhë ni 'yehë 1.80 oxima 2.50 'teni.

2. **M'ots'e:** Ge'u yä jo'ti ge ko'ti nu'ä oki 'ne n'to'te ko yä xindo 'ne rä fonthaido. Mahyoni 'na ndui ko yä dö njaxfëni, pa hindä dänk'ä jo'ti.

3. **Ndui:** Ge'ä rä njo'mi ga'tho rä nzan'ti ä f'ote ngümeni. Ge'ä thexä 'toxi 'ne hindi japi dä tho'ä dehe, tuzüwë 'ne yä dängü.

4. **'Toxi:** Ma hoki ko yä xithe pa dä nets'ä jä'i nu'ä dä yu'tbu ja ngümeni.

5. **Hüdi:** Ge'ä rä nthüts'i ä ngümeni ge hüxä jä'i, tsä dä thoki ko rä za.

6. **'Tungü:** Ge'ä ja rä 'me'te 'ne rä f'ote ge bi fupü e ja 'toxi ngümeni.

a) Yä n'tu'ti pa gi hokä 'na ngümeni

1. Dä 'to'tä 'na ots'i pa ngümeni. Nu'ä rä nhëä ots'i ni 'yehë nge 1.80 'teni oxima 2.50 'teni.

1.80 'ne 2.50 'teni.

2. Dä 'to'tä ndünegü ko yä 'to'tegi, yä do, rä fonthaido ko rä 'momu. Nu'mu yä bi wa'ä ndünegü, dä mudi ma hoki goho ts'ä'ti ko yä xindo. Nu'ä 'toxi hgi, hinni 'yehë dä jo'mi ko rä fonthgido. Nu'y yä f'ote ni 'yehë dä 'naigü pa m'efa da jaxhña n'ots'e.

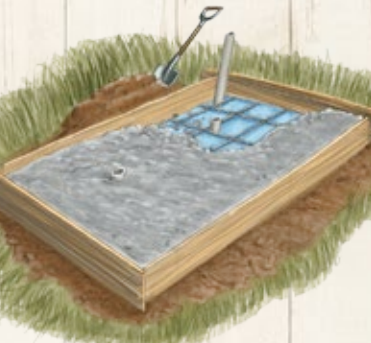
3. Dä jax'ä 'yüthe pvc 'nadigepu ja yä ts'ä'ti ä f'ote, ma kuati ja jo'ti 'ne ma japä 'yu' tegi ko yä ts'ä 'tegi. Ge'my tsa, japä yuni 'yüthe pvc pa ge nu'ä 'yüthe dä zo'tä hgi.

4. Dä thokä n'ots'e oxo ge'ä rä njo'mi nu'ä ngümeni. Nu'ä n'ots'e n'to'te ko rä fonthaido oxo yä thenxthe, ni 'yehë di zan'ti ga'tho rä jo'ti ä ngümeni 'ne nu'ä rä nhëts'i ni 'yehë 30 'tu'teni. Nu'ä rä n'ots'e, hindi japi dä tho'ä dehe 'ne yä njoki nubü ja rä m'ots'e.

5. Dä 'totpä rä 'toxi nu'ä ngümeni, ma japyä thenxthe oxo dä 'to'tä thänts'äböhai ko rä ts'ido, fonthaido, dehe 'ne rä 'momu. Nu'ä 'toxi, ni 'yehë di zan'tä n'ots'e, pe dä ts'oyä ots'i hapu dä ma'u yä hüdi.

6. Dä maa ma hoki nu'ä 'tunegü oge'ä dengü ngümeni, ma japi 4 yä m'g'ti ge rä za. Nu'y yä m'a'ti di mfoxä 'na 30 oxo 40 'tu'teni 'hangü'na buyä ts'ä'ti ä 'toxi ngümeni, pa hindä dängi.

7. Dä ma nthokpi hyü yä jo'ti nu'ä 'tunegü, ko yä xitheza nge n'o'te ko yä ts'ä 'tegi ga'tho rä maa 'nangü'na'yä yä m'a'ti. Ni 'yehë nge 'nadigepu ja yä jo'ti, dä 'to'tä 'na oki oxo rä mpomhyats'i pa dä yu'tä ndahi.

4 Pa gi mu'ti 'me ni ndots'i ts'y'tabi, nu'ä dänegü ni 'yehë di 'na'ä'ä di nthewi pa nu'ä ni n'tgs'tabi m'gi dä 'tëk'ëi. Di 'ta'ä mfgats'i matetho nge mpongähña ne'u dä maxä'i nge dri pä'ä ni hña ne'ä ni m'ui.

5 Nu'u yä ts'y'tabi xgmbäte ni 'yehë di 'na'ä 'na nxgdi yonhña 'ne mi 'ra yä m'ui, ko 'na n'tëk'ëi ä ni m'ui ne'ä ni m'gi.

Hindä tha'í...

¡Pä'ü ni m'gi 'ne 'yo'te di nja rä ts'edi!

Kua'tä ja rä Ley General de Derechos Lingüísticos de los Pueblos Indígenas, ja gi tinwa:

http://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/257_171215.pdf